

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВОТА ЗА МЛАДИТЕ ХОРА ПРЕД ЕВРОПЕЙСКАТА ПРОГРАМА „ЕРАЗЪМ+“

Юлия Дончева

Русенски университет „Ангел Кънчев“

Резюме. Новият програмен период 2014 – 2020 г. стартира с нови оперативни програми, с нови предизвикателства към знанията, уменията и компетенциите относно проектния мениджмънт. Европейската програма за образование, обучение, младеж и спорт „Еразъм+“ стартира от януари 2014 г. и се базира на интегриран подход, който гарантира ефективно взаимодействие между всички сектори в областта на образованието, обучението, младежта и спорта. Тя има за цел да изгради стабилни партньорства между образованието и бизнеса за насърчаване на иновациите и конкурентоспособността, като същевременно насърчава заетостта със специален акцент върху борбата с младежката безработица. Програмата подкрепя дейности в сферата на: училищното образование, висшето образование, професионалното образование и обучение, образованието за възрастни, младежкия сектор. Сфери, в които ще се реализират студентите от педагогическите специалности. Факт е, че те нямат специализирана, задълбочена подготовка по тематиката и в тази връзка, целта ни бе да установим дали имат идеи, мотиви, склонности и желания към новите предизвикателства.

В статията се анализират данни от проучване относно предприемаческия профил на студентите, тяхната мотивация и готовност към иновациите.

Keywords: entrepreneurship; innovations; project management; survey

Създаването на знание – ключ към всеки успех

Създаването на знание се базира на идеята, че то се създава и разширява посредством социалното взаимодействие между индивидите, членовете, обучаваните и обучаващите.

В задълбочено монографично изследване от 2010 г. П. Костова констатира следното: „...целесъобразно е да се засили теоретико-методическата и практическата подготовка на студентите и учителите като мениджъри на различни равнища в образователната сфера по проблемите на организационната култура и организационното развитие, организационното поведение и организационния климат, организационния стил и мениджърската компетентност“ (Kostova, 2010: 348).

В научните публикации предприемачество и иновации често пъти се отъждествяват, защото и за двете са необходими идеи и мотиви. Необходима е и иновационна култура, чрез която тези идеи да бъдат реализирани: „Понятието иновация се свързва с ново приложение на знания, умения и технологии в нови области и в този смисъл, напълно съответства на буквалния превод на думата от латински “in” – във, “novatio” – новост. В този аспект *иновационната култура* може да се разглежда като реална способност на човека, групата или обществото да създават и възприемат новости и ги превръщат в нови продукти, процеси или услуги“ (Petrova, 2013: 60).

За жалост, в сферата на образованието думите предприемачество и иновации не са сред най-срещаните, напротив: „Да се създадат иновации, е по-скоро въпрос на инат, а не на наличие на съмишленици и подкрепяща среда, включително на по-високо управленско равнище (общинско и регионално). Чудно ли е, че няма известни учители новатори или новаторски училища? Иновациите стават възможни благодарение на усилията и ината на отделните чудати самотници („хвърчащите хора“ – учители или управленци)... И остават неизвестни, затворени в локалната си социална общност, нерядко агресивно и нечистооплътно подлагани на съмнение и отрицание“ (Popkochev, 2011: 16).

Европейският съюз насърчава предприемачеството като основен фактор за конкурентоспособност и подчертава значимостта на европейската предприемаческа култура и нейното развиване чрез изграждането на правилна нагласа и предприемачески умения. Препоръката на Европейския парламент и на Съвета от 2006 г. относно ключовите умения за учене през целия живот включва предприемачеството като едно от осемте ключови умения¹⁾. Факт е, че повечето европейски държави все по-активно насърчават обучението по предприемачество. В доклад²⁾, публикуван от Европейската комисия, се казва, че в осем държави (Дания, Естония, Литва, Нидерландия, Швеция, Норвегия, Обединеното кралство – Уелс, и Белгия – фламандската част) са в ход специални стратегии за насърчаване на обучението по предприемачество, а в други 13 държави (Австрия, България, Гърция, Исландия, Испания, Лихтенщайн, Полша, Словакия, Словения, Турция, Унгария, Финландия и Чешката република) този вид обучение е включен в националните стратегии, насочени към ученето през целия живот, младежта и растежа. Половината европейски държави провеждат образователни реформи, включващи разширяване на обучението по предприемачество. Общо 31 европейски държави и 5 региона попадат във фокуса на доклада, озаглавен „Обучение по предприемачество в училищата в Европа“. Половината от тях са включили предприемачеството в учебния план за основното и средното образование в рамките на задължителни предмети, като икономика и социални науки. В две държави (Литва и Румъния) предприемачеството се преподава като отделен задължителен предмет. Придобиването на конкретни предприемачески умения е формулирано като цел в четири държави (Литва, Румъния, Лихтенщайн и Норвегия).

Необходимостта от подобряване на предприемаческите и новаторските способности на гражданите беше изтъкната също така в три от водещите инициативи в рамките на „Европа 2020 — Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж“: „Съюз за иновации“, „Младежта в движение“ и „Програма за нови умения и работни места“. Разгръщането на творчеството и иновациите, включително предприемачеството, на всички равнища на образованието и обучението също представлява дългосрочна цел за стратегическата рамка за европейско сътрудничество „Образование и обучение 2020“⁽³⁾. Като част от този процес, през 2011 г. Комисията създаде работна група по въпросите на обучението по предприемачество. Групата е съставена от експерти от 24 държави, както и от представители на бизнеса и синдикатите. Целта ѝ е да подпомага усилията на държавите членки за въвеждането на обучение по предприемачество и да направлява действията на Комисията за насърчаване на този вид обучение. Преди края на 2013 г. екипът изготви насоки за провеждането на политики за обучение по предприемачество. В тази връзка Андрула Василиу — тогавашният комисар по въпросите на образованието, културата, многоезиочието и младежта, заяви: „Обучението по предприемачество е стимул за растеж и извор на вдъхновение за бъдещите предприемачи. Ако Европа иска да остане конкурентоспособна, тя трябва да инвестира в гражданите си, в техните възможности да се приспособяват и да бъдат новатори. За тази цел ние трябва да съдействаме за реална промяна в нагласата в Европа към възприемане на предприемачески подход, а това започва с пробуждане на предприемаческия дух още от ранните етапи на обучение“. Данните в доклада сочат, че обучението по предприемачество има ясно определено място в учебните планове в две трети от наблюдаваните държави. Макар предприемачеството да не се преподава като отделен предмет в началните училища, половината държави са си поставили учебни цели, свързани с възпитаване на предприемачески подход и усвояване на умения, като инициативност, поемане на риск и творчески дух. Според данните дванадесет държави подкрепят инициативи във връзка с обучението по предприемачество, например разгръщане на по-тясно сътрудничество между образованието и бизнеса и създаване на малки предприятия, ръководени от учащи се. Специална подготовка за преподавателите в тази област обаче се предлага само във фламандската част на Белгия, България и Нидерландия. Едва една трета от европейските държави предоставят централизираните насоки и учебни материали за обучението по предприемачество. В тази връзка, споделяме напълно думите на Е. Петрова, че: „Иновационният процес обхваща многообразие от дейности, които се изпълняват от организации с различна компетентност и управленско равнище и се изследват комплексно в рамките на иновационна система, която ги обединява. *Националната иновационна система* може да се определи като мрежа от институции от публичния и частния сектор, чиято дейност и взаимовръзка са подчинени на целта да инициират, въвеждат, променят и разпространяват нови технологии“ (Petrova, 2013: 125).

В България учебна програма⁴⁾ за задължителна професионална подготовка по предприемачество за всички неикономически специалности и професии има още от 2005 г. Тя е утвърдена със заповед № РД 09-872/20.06.2005 г. на министъра на образованието и науката. В нея е записано: „Съдържанието на учебния предмет създава възможности за усвояване на основополагащи познания и отчасти умения по започването на нов бизнес и успешното управление на малки, средни и големи фирми. Логиката на съдържанието на учебния предмет позволява първоначално усвояването на знания и умения в областта на предприемачеството и стартирането на нов бизнес (изготвяне на бизнес план). След това се преминва към управлението на вече действаща фирма с отчитане на нейните особености: размер, вид на бизнеса и т.н.

В учебния предмет се преплитат знания от различни направления (техника, маркетинг, информационни технологии, финанси), чието съчетаване с материали от настоящия учебен предмет трябва да се осъществи конкретно при преподаването му. Практическата ориентация на учебната дисциплина изисква използването на практически примери и технически средства за представяне на учебния материал.

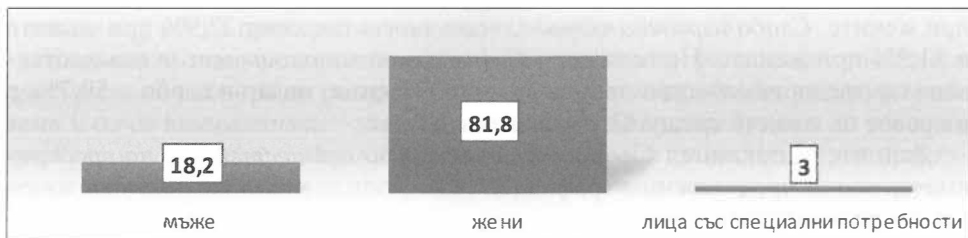
Основната цел на обучението по учебния предмет е: учениците да получат основни познания и умения в предприемаческата дейност – най-вече при изготвянето на бизнес план за стартиране на бизнес и ефективно управление на вече действащи фирми от различен размер и вид бизнес“.

Какво е състоянието във вузовете? Студентите, обучаващи се в педагогическите специалности във висшите учебни заведения, по обясними причини **нямат** необходимите знания, умения и компетенции относно предприемачеството, иновациите и иновационния процес, макар в България да има програми, стратегии, планове в тази насока. За да подкрепим или отхвърлим това наше твърдение, реализирахме анкета за установяване на **ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ ПРОФИЛ** със следните показатели: *Мотивация за предприемачество* и *Самодостатъчност за осъществяване на предприемачество*. Към предприемаческия профил спадат и дименсиите – *Властови контрол* и *Влечение към предприемачество*, които в момента се проучват. Те ще бъдат обект, отчетен в друга публикация.

Обхватът на настоящото изследване е 154 брой студенти (вкл. и лица със специални потребности) от редовно и задочно обучаващите се в специалностите „Предучилищна и начална училищна педагогика“, „Начална училищна педагогика и чужд език“ и „Социална педагогика“, катедра „Педагогика, психология и история“ в Русенския университет „Ангел Кънчев“. Важно е да се отбележи, че ръководството на Университета полага изключителни грижи за студентите от уязвимите групи, включително и тези със специални потребности, затова в анкетата им е отредено необходимото внимание.

Количествените данни са представени графично, както следва.

В процентно съотношение, разпределени по признак пол, са 18,2 % мъже и 81,8 % жени. Лицата със специални потребности са 3% от цялото изследване.

Графика 1. Процентно разпределени по признак пол, включително и лица със специални потребности

Разликите по показател *Мотивация за предприемачество* между мъже и жени не са големи, напротив. *Липса на мотивация* при мъжете се наблюдава при 8,7%, при 8,5% при жените. *Колебаеща се мотивация* изразяват 28,7% при мъжете, при жените е 26,3%. *Слаба мотивация* – 29,4% при мъжете, 30,1% при жените. И по показател *Силна мотивация* разликите отново са незначителни – при мъжете са 40,4%, а при жените 38,7%.

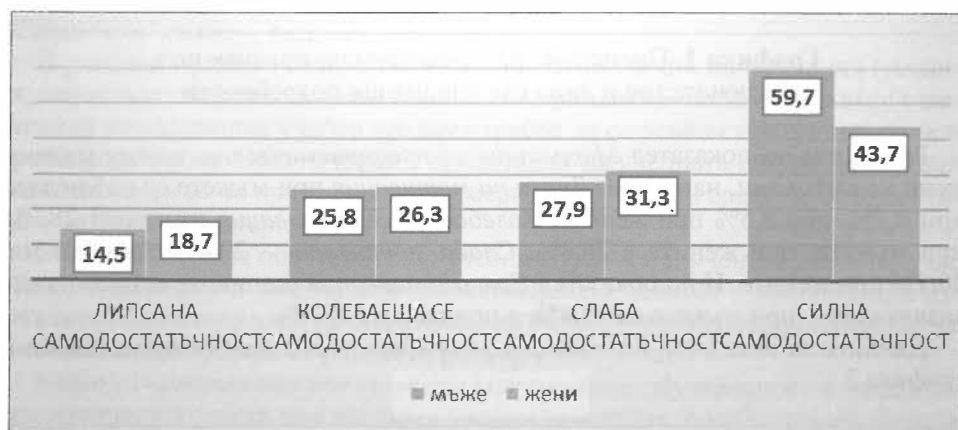
Данните за показател *Мотивация за предприемачество* са представени в графика 2.

Графика 2. Процентно разпределени на нивата по признак „Мотивация за предприемачество“

Количествените данни по показател *Самодостатъчност за осъществяване на предприемачество* са със следните количествени данни: *Липса на самодостатъчност* се наблюдава при 14,5% при мъжете и 18,7% при жените. *Колебаеща се самодостатъчност* се отчита при 25,8% при мъжете и 26,3% при жените. *Слабо изразена самодостатъчност* показват 27,9% при мъжете и 31,3% при жените. По показател *Силна самодостатъчност* за осъществяване на предприемачество процентното отношение, макар и слабо – 59,7%, е в превес на мъжете срещу 43,7% за жените.

Данните за показател *Самодостатъчност за осъществяване на предприемачество* са представени в графика 3.

Графика 3. Процентно разпределение на нивата по признак „Самодостатъчност за осъществяване на предприемачество“

Резултатите отговориха на много въпроси, но и поставиха още повече, които ни провокираха и на които предстои да отговорим чрез предстоящи изследвания и анализи по разглежданата тематика.

Програмите мотивират преподавателите в процеса на обучение към преобразяването на образователния процес в по-атрактивен, по-модерен и достъпен. Новите стратегии за обучение включват именно дейности с активно участие на учащите; работа по проекти, включително за разработване на местни и национални проблеми; симулативни игри с икономическа насоченост; дейности в полза на обществото; поемане на реални и практически значими отговорности за развитието на институцията.

Ще направим обобщението с думите на К. Манолов: „Системата на предприемачеството се пресича и взаимно прониква със системите на другите социални явления в обществото. То представлява една вселена или космос според

термина на Фридрих Хайек от системите на явленията в него. Тази обществена вселена е далеч от представата за социален организъм – термин, дошъл от биологията, с който се обозначава природната локализация на живота. С понятието „система“ в социологията се локализира животът на дадено социално явление, в нашия случай на предприемачеството“ (Manolov, 2006: 38).

Изучаването на предприемачество и икономическа финансова грамотност *провокира младите хора да мислят критично, да творят, да решават проблеми и да са инициативни – умения, необходими за изграждането на успешни предприемачи, бизнес лидери и активни и отговорни граждани.* Чрез практически насочени дейности те превръщат своите идеи в реалност, влагат творчество и новаторство в работата си, поемат рискове и постигат целите си. Още нещо в процеса на работа по програмите е, че се развиват умения, целящи повишаване на възможностите за личностна реализация – въображение, изобретателност, находчивост, оптимизъм, решимост да се успее, самоувереност, умения за общуване, умения за вземане на решения, откриване на възможности, индивидуалност, приспособяемост (адаптивност) и готовност за поемане на рискове, практически и теоретични знания за икономическите системи и институции.

Предприемачеството е нагласа, която е свързана много повече с личностни характеристики, като проактивност, иновативност, креативност и отговорност. Затова е полезно още в средното образование в учебните програми да навлизат модели на преподаване, които да развиват тези умения. Човек не може да бъде научен да бъде креативен, но може тази негова способност да бъде развивана.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Препоръка на Европейския парламент и на Съвета от 2006 г. – <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF>
2. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-365_bg.htm
3. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc1120_en.htm
4. За училищата.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Report of the European Commission [Доклад на Европейската комисия] – http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-365_bg.htm
- Education and Training 2020 [Образование и обучение 2020] – http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc1120_en.htm
- Kostova, P. (2010). *Human resources management in education and training institutions*. Veliko Tarnovo: St. St. Cyril and Methodius [Костова, П. (2010). *Управление на човешките ресурси в образова-*

- телно-възпитателните институции. Велико Търново: Св. св. Кирил и Методий].
- Manolov, K. (2006). *Entrepreneurship*. Sofia: Marin Drinov [Манолов, К. (2006). *Предприемачеството*. София: Марин Дринов].
- Petrova, E. (2013). *Innovation management*. Veliko Tarnovo: National Military University [Петрова, Е. (2013). *Управление на иновациите*. Велико Търново: Издателски комплекс на НВУ „В. Левски“].
- Popkochev, T. (2011). *Innovative practices in education*. Blagoevgrad: Neofit Rilski [Попкочев, Т. (2011). *Иновационни практики в образованието*. Благоевград: Неофит Рилски].

THE CHALLENGES TO YOUNG PEOPLE THAT THE EUROPEAN PROGRAMME “ERASMUS+” POSES

Abstract. The new programme period 2014 – 2015 started with new Operational Programmes, new challenges to the knowledge, skills and competences regarding project management. The European Programme for Education, Training, Youth and Sport “Erasmus+” started in January 2014 and is based on an integrated approach, which guarantees an effective interaction between all sectors in the field of education, training, youth and sport. It aims at building stable partnerships between education and business in order to encourage innovation and competitiveness while at the same time encouraging employment with a special focus on fighting youth unemployment. The programme supports activities in the field of: school education, higher education, vocational education and training, adult education, the youth sector. Fields in which students studying pedagogy will realize themselves. The fact is they don't have specialized, detailed preparation for the topic and in relation to this our aim was to find out whether they have ideas, reasons, aptitudes and willingness to the new challenges.

The article analyses data from a survey on the entrepreneurial profile of students, their motivation and readiness for innovations.

✉ **Dr. Julia Doncheva, Assoc. Prof.**

Dept. of Pedagogy, Psychology and History

University of Ruse

Ruse, Bulgaria

E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg